

Ačkoliv pojem „právní odpovědnost“ patří k nejčastěji užívaným pojmům v oblasti práva a právní vědy a téměř každé odvětví práva s ním operuje, odvolává se na něj a bere ho jako nutný základ pro své fungování, přesto jeho význam a obsah není tak jasný, jak by se na první pohled mohlo zdát. Právní odpovědnost byla a je ponejvíce zkoumána ve sféře práva soukromého, ale svým významem jej přesahuje. Pokud by se měl nalézt institut, který propojuje a spojuje všechna právní odvětví, pak jedním z nich je zcela jistě právní odpovědnost. O to více se jeví účelné vycházet při zkoumání institutu odpovědnosti právě z občanského práva.

Právní odpovědnost nelze jednoznačně a přesně definovat a tím vyřešit veškeré otázky s ní spojené. Latinská formule „omne definitionis periculosa est“ platí téměř beze zbytku ve všech společenských vědách a dvojnásob v tomto případě. Není účelné ani možné zde najít beze zbytku všeobsažnou, úplnou a nevyvratitelnou definici. To lze učinit pouze za cenu velmi širokého až vágního pojetí. Na druhé straně ovšem zavrhnout a rezignovat na definování by znamenalo taktéž extrémní přístup, neboť je důležité to brát jako určitý základ pro vývody, ze kterých se odvíjí možnost dalšího zkoumání a úvah.

Chci vycházet z pojetí evropské kontinentální právní kultury, a to především z české a německé teorie a právního řádu a porovnat pojetí právní odpovědnosti a případné společné a rozdílné znaky ve sféře občanského práva v obou právních řádech. Německá právní teorie je sice z velké části blízká české, neboť obě vychází ze společné středoevropské tradice, ovšem dnes jsou přes určitý společný vývoj patrné velké rozdíly. Právě zmiňovaná blízkost obou právních řádů je do značné míry výhodou, neboť při vzájemném porovnávání lépe vyniknou signifikantní znaky právní odpovědnosti. Ačkoliv se s pojmem právní odpovědnosti lze setkat i v souvislosti s evropským (komunitárním) právem, není daná problematika v této práci samostatně zkoumána z důvodu jejího rozsahu. Jde o téma natolik rozsáhlé, že by si zasloužilo samostatnou práci.

Z uvedené šfře vyplývá jistá neurčitost a nehomogenita, neboť každé dnes existující právní odvětví se vyčleňovalo postupně a za jiných společenských podmínek a potřeb a s tím souviselo mnohdy i rozdílné chápání základních pojmů. Navíc je třeba přihlédnout k rozdílnému vývoji právní vědy v právních kulturách. Proto z mnoha důvodů patří pojem právní odpovědnosti k méně jasným.

Smyslem této práce je tedy nalézt společné a rozdílné znaky právní odpovědnosti při zkoumání základních institutů občanského práva, které bývají s odpovědností tradičně spojovány. To předpokládá počáteční vymezení zkoumaného pojmu, jeho postavení v právní vědě a prozkoumání jeho teoretického chápání. Poté lze teprve přikročit k samotnému zkoumání institutu právní odpovědnosti v jednotlivých právních odvětvích. Samotná diferenciaci a její způsob je uveden dále.

Dalším nezbytným počátečním omezením je redukce pojmu odpovědnosti, protože dochází k postupnému až redundantnímu rozšiřování jeho významu. Příkladem je dnes často užívaný slogan „globální odpovědnost“. Jde spíše o filozoficko-enviromentální pojetí povinnosti vůči lidské společnosti a okolnímu prostředí než o tradiční chápání odpovědnosti jako takové. Ku příkladu bývá upozorňováno na to, že heslo „globální odpovědnost člověka“ je bezobsažné a zároveň nebezpečné, neboť jedinec si tím vlastně připisuje kompetenci, kterou podle křesťanské víry má jen Bůh.¹ Kdo je sám „odpovědný za celý svět“, nemá totiž už odpovědnost vůči nikomu dalšímu². Proto mimo hlavní oblast zkoumání zůstává i

¹ Halík, T.: Vyzván i nevyzván, Evropské přednášky k filozofii a sociologii dějin křesťanství, esej Je postmoderní kultura postsekulární?, Praha 2004

² Hoye, W.J.: Demokratie und Christentum, Münster 1999

odpovědnost politická a ústavní, neboť se jedná o instituty, které nelze automaticky podřadit pod pojem právní odpovědnost.

Jak už bylo z části řečeno, tak nejde zcela oddělit zkoumání teoretických konstrukcí (jakou právní odpovědnost beze sporu je) od pozitivního práva. Navíc pouhé teoretizování samo o sobě nemá velký význam. Tato práce se dá rozdělit do dvou základních částí, které se však vzájemně podmiňují; v první části se zabývám právní odpovědností z obecnějšího teoretického hlediska a snažím se nalézt určité vývody, ze kterých vycházím ve druhé části práce, kde jejich prostřednictvím hodnotím pozitivněprávní úpravu odpovědnostních institutů u nás i v Německu. Stranou nezůstává ani judikatura vztahující se k relevantním problémům. Největší význam je z pochopitelných důvodů kladen na odpovědnost za škodu, která je chápána jako tradiční odpovědnostní institut soukromého práva. Stručný komentář je věnován i návrhu nového občanského zákoníku.

Je vhodné zkoumat danou problematiku s ohledem na pozitivněprávní úpravu, ovšem nelze se výlučně omezovat na pouhý výčet a komentář paragrafů. Tím by se eliminoval základní účel této práce – tj. určit, nalézt, popsat a vysvětlit rozdílná pojetí právní odpovědnosti a jejich znaků v občanském právu.